

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Змістовий модуль №1

Тема: Давньоукраїнська літературна мова

Лекційні модулі

1. Вступ. Періодизація історії української літературної мови.
2. Староукраїнська літературна мова (IX-перша половина XIV ст.).
3. Середньоукраїнська літературна мова (середина XIV-XVII ст.).
4. Українська літературна мова початкового періоду формування її на народнорозмовній основі.

Семінарські модулі

1. Вступ. Предмет, завдання, значення курсу історії української літературної мови. Зв'язок курсу з іншими науковими й навчальними дисциплінами. Критерії періодизації історії української літературної мови. Вироблення й удосконалення правописних, граматичних і лексичних норм української літературної мови на різних етапах її розвитку. Джерела вивчення історії української літературної мови. Виникнення української мови серед інших слов'янських мов.
2. Староукраїнська мова. Етапи розвитку староукраїнської мови. Уживання староукраїнської літературної мови у світському письменстві в різноманітних сферах (багатство стилів і жанрів). Взаємодія і взаємовплив староукраїнської й церковнослов'янської мов. Становлення й закріплення рис живої української мови у староукраїнській літературній мові на народній основі (характеристика мовних особливостей пам'яток різних стилів і жанрів).
3. Літературні мови XIV-перша пол. XVст. Слов'яноноруська (церковнослов'янська) і руська (українська ділова) мови, їхні функції. Ствердження державності «руської» мови у другому виданні «Литовського статуту». «Судебник» Казимира Ягайловича (1468). Переклади простою мовою богослужебних книг. Відображення живої української мови в діловому українському письменстві та літописах.
4. Граматики та лексикографічні праці XV-XVII ст.

Модулі самостійної роботи

1. Етногенеза українців та їхніх слов'янських сусідів.
2. Усна народна творчість як невичерпне джерело розвитку національної літературної мови. Роль художньої літератури у формуванні лексичних і граматичних норм літературної мови та її стилів.

3. Фольклор як одне з найважливіших джерел староукраїнської літературної мови («Моління Данила Заточника», «Слово про загибель руської землі»).
4. Загальна характеристика мовної ситуації в Київській Русі. Висвітлення цього питання в працях визначних українських учених (Олекса Горбач, Степан Смаль-Стоцький, Агатангел Кримський, Іларіон Свенціцький, Іван Огієнко, Юрій Шевельов, Євген Тимченко, Леонід Булаховський, Василь Німчук, Григорій Півторак, Іван Ющук).
5. Правописна строкатість пам'яток, писаних простою мовою на народній основі.
6. Виникнення братських шкіл.

Змістовий модуль №2

Тема: Нова українська літературна мова

Лекційні модулі

1. Формування української літературної мови.
2. Новий етап у розвитку української літературної мови у зв'язку з творчістю Т. Шевченка.
3. Граматичне і лексичне унормування української літературної мови XIX-XX ст.
4. Українська літературна мова XX-поч. XXI ст.

Семінарські модулі

1. Занепад слов'янорусської (церковнослов'янської) і простої книжної української літературної мови з кінця XVII ст. Формування української літературної мови, побудованої на народній основі. Історична роль у цьому процесі південно-східного наріччя і зокрема середньонаддніпрянських говорів.
2. Народна основа мови творів І. Котляревського. Боротьба в Галичині за літературну мову на народній основі («Русалка Дністровая»). «Грамматика малороссийского наречия» О.Павловського (1818).
3. Шевченко Т.Г. – основоположник сучасного типу української літературної мови. Мова творів Т.Шевченка. Роль Шевченка у створенні лексичних, фонетичних і граматичних норм української літературної мови. Мовні дискусії про становище, стан і шляхи розвитку української літературної мови, про єдину соборну українську мову для українців усіх регіонів. Історико-етнографічні, романтичні та позитивістські, прагматичні погляди на українську мову та її перспективи. Мовні позиції та мовотворча діяльність Бориса Грінченка.
4. Доба нової державності української мови. Державність української мови. Правова основа державності української мови. Закон про мови в УРСР (1989 р.). Конституція України (1996 р.) про мову (стаття 10). Мовні обов'язки громадян. Українська мова як державна

і як рідна в освітній системі, у державному і громадському житті. Розширення сфер функціонування української мови на всіх рівнях державного і суспільного життя. Збагачення виражальних засобів української мови (зміни в лексиці, фразеології). Соціолінгвістична ситуація в сучасній Україні. Правописна проблема сучасної української літературної мови.

Модулі самостійної роботи

1. Києво-Могилянська академія як найважливіший осередок давньої української літератури й літературної мови на Лівобережній Україні другої половини XVII ст. і першої половини XVIII ст.
2. Реформа алфавіту і графіки Петра I.
3. Роль І.Нечуя-Левицького в історії української літературної мови.
4. Розвиток української літературної мови в період від І.Котляревського до Т.Шевченка.
5. Боротьба Івана Франка за єдину українську літературну мову.
6. Панас Мирний про історію літературної мови і шляхи розвитку української літературної мови.
7. Українська мова в науковій і художній діяльності Михайла Грушевського.
8. Значення мовотворчості Лесі Українки для розвитку української літературної мови. Михайло Старицький, Михайло Коцюбинський, Олена Пчілка про стан і майбутнє єдиної української мови.
9. Праці Івана Огієнка з історії української літературної мови.
10. Українська літературна мова в умовах УРСР («розстріляне відродження») у 20-30-х роках:
  - спроби нормалізації української літературної мови;
  - жанрово-стилістична різноманітність творчості письменників цього періоду.
11. Стан україністики під час Великої Вітчизняної війни та наступного періоду (40-50 р.р. та 60-70 р.р.).

Рекомендована література

1. Асеева С. Твори Сосюри в роки війни / С. Асеева. // УМЛШ. – 1991. – №11. – с. 56
2. Бабич Н. Історія української літературної мови: Практикум. / Н. Бабич. – Л., 1993. – 205 с.
3. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови: Навчальний посібник / С. П. Бевзенко. – К.: Вища школа, 1991. – 231 с.
4. Білодід І. Києво-Могилянська академія і розвиток східнослов'янських літературних мов у ХУІ-ХУІІІ ст. / І. Білодід. – К., 1973. – 78 с.
5. Гнатюк Л. То якою ж мовою писав Григорій Сковорода? / Л. Гнатюк // Дивослово. – 2006. – №3. – С. 44.

6. Державна програма розвитку української та інших національних мов на Україні // УМЛШ. – 1991. – №6.
7. Задорожний В. Як треба читати тексти кирилівського письма / В. Задорожній. // Дивослово. – 2004. – №2.
8. Закон про мови в УРСР. – К., 1991.
9. Києво-Могилянська академія ХУІІ-ХУІІІ ст. в іменах. – К., 2001. – 48 с.
10. Коломієць Н. П. Семантико-стилістичні функції фразеологічних синонімів у поезіях Т. Шевченка / Н. П. Коломієць // Мовознавство. – 1992. – №2.
11. Матвієнко А. Пересопницьке Євангеліє – видатна пам'ятка українського відродження ХУІ ст. / А. Матвієнко // Дивослово. – 2004. – №5.
12. Мацько Л., Христенюк В. Історія української літературної мови / Л. Мацько, В. Христенюк. // Дивослово. – 2002. – №10. – С. 53-60.
13. Миронова Г. М. Енеїда Котляревського як джерело лінгвокраїнознавчих відомостей / Г. М. Миронова // УМЛШ. – 1989. – №7.
14. Миронова Г. М. Енеїда Котляревського як джерело лінгвокраїнознавчих відомостей / Г. М. Миронова // УМЛШ. – 1989. – №7.
15. Наконечний Н. Ф. Квітка-Основ'яненко і розвиток національної літературної мови / Н. Ф. Наконечний. // Мовознавство. – 1990. – №4. – С.63-69.
16. Німчук В. Початки літературних мов Київської Русі / В. Німчук. // Мовознавство. – №2. – 1982. – С. 32-35
17. Огієнко І. Історія української літературної мови. / І. Огієнко. – К., – 1995.
18. Панько Т. І. До проблеми формування уніфікації української мови / Т. І. Панько. // Мовознавство. – 1990. – №1. – С.8-17.
19. Передрієнко В. Формування української літературної мови ХУІІІ ст.(на народній основі) / В. Передрієнко. – К., –1979.
20. Пилинський М. М. Із спостереження над мовою і стилем «Енеїди» І.П.Котляревського / І. П. Пилинський // Мовознавство. – 1988. – №5. – С. 25.
21. Півторак Г.П. Державна мова у Великому князівстві литовському і проблема розмежування українських і білоруських писемних пам'яток / Г. П. Півторак. // Мовознавство. – 2005. – №3-4.
22. Русанівський В. Історична лексика в поезії Т. Шевченка / В. Русанівський. // Мовознавство. – 1991. – №4.
23. Русанівський В. Історія української літературної мови / В. Русанівський. – К., 2001. – 391с.
24. Русанівський В.М. Сила і краса. (Мова творів В.Винниченка) / В. М. Русанівський. // УМЛШ.– 1992. – №2.
25. Смаль-Стоцький С. Українська літературна мова / С. Смаль-Стоцький // Мовознавство. – 1994. – № 4-5.
26. Тараненко О. О. Б. Грінченко і «Словарь української мови» / О. О. Тараненко. // УМЛШ. – 1988. – №12
27. Ткаченко О. Б. До соціолінгвістичної класифікації мов у її слов'янській специфіці і динаміці / О. Б. Ткаченко. // Мовознавство. – 2005. – №3-4.

28. Франко З.Т. Функціонування української мови в радянський період / З. Т. Франко. // Мовознавство. – 1991. – №9.
29. Шевельов Ю. Українська мова в I половині ХХ ст. (1990-1941): стан і статус / Ю. Шевельов. – Чернівці, – 1998. – 208 с.
30. Шевчук В. Мова і витворення культурних та духовних цінностей (XVII-XVIII ст.) / В. Шевчук. // Дивослово. – 1996. – №3.
31. Юкало В. Полемічна література XVI-XVII ст. як зародження української публіцистики. / В. Юкало. – К. – 2005. – №6.
32. Ющук І. Про походження української мови / І. Ющук. // Дивослово. – №1. – 1995. – С. 5-9.